

חיים לנסקי ושירתו

מאת אברהם קריב

[א]

מִכְנַף הָאָרֶץ וְמִרֹחַ שְׁמַיָּנוּ

[ישעיה כד]

זמיר-רננים היה לנו בכנף הארץ ושמו חיים לנסקי. זמיר בלא קן, עקור ממקום חיותו, מטולטל רוחות סוערות, גולה תחת שמי עופרת של מזל מאדים, שוכן בתי-כלא ומחנות-הסגר, מודח ל'צפוננו של עולם' – וקולו ערב, ערב! ממרורי גורל וחמדת שירה חברו לו יחד. החיים הזעימו לו פניהם, כאילו היה בן חורג להם, אך בנות-השיר נשקו מצחו והמוזה העברית צייתה לו עדנתה על נהר נבה ועל נהרות סיביר.

שירתו ברוכת החן והקסם היא אחד מניצנינו המופלאים, הציים בנס על כל אדמת מלחה ועומדים בלבובם חרף כל רוח שבעולם. במקום חרמה גדלה ופרחה ובמקום גזירה הוסיפה לח ולשד. קבל רוחות-הזעם אשר סיערו ושידדו מערכי חייו, גשם-בת בשירתו רוח קלת-כנף ומשיבת-נפש. תומתה לא נפגמה מ-קלקלתו של עולם, אשר חזה המשורר עין בעין ואשר בו בעצמו תקעה מלתעותיה. יד התהפוכות לא היתה בנפש השר והשיר, לא הטילה בהם מעוועיה, מתעתועיה. בשירה הזאת, 'נטע-נוד, חבוט רוחות', אין אותות שלכת, אין קרעים וריסוקים. פה שלטון ההרמוניה, מקום ישובם הנאווה של ניבים וצלילים, מקום משמרת של קניני נפש, של בריתות-נפש, שהרחות קמו עליהם לבלעם. בכנורו אשר בידו מתיצב המשורר מול איתנים זידונים, בקסם צליליו הוא גוער ברוחות וברוחין, וביום רע הוא מיטיב את מיתריו. זה גדרו: לא לתנות, כי אם לשיר. החיים סותרים והשיר מיישב, עולם – שיר ייבנה!

באחד השירים הוא מכנה עצמו 'אח צעיר לתור מִפְּלוֹבֵי' – שריד של גזע נכחד. ואכן סוגו סוג המשוררים, אשר גם גזעם אולי שוקע והולך. המושג שירה מסועף לשלוחות הרבה. אנו מקפלים בו חליפות את הניב היפה, את הרגש הנאמן, את ההמיה הדקה, את ההסתכלות העמוקה, את המעוף והברק, את עצמת הארשת, את שגב החזון. אך מלבד כל אלה עוד מקננים בחיובי

קריב: חיים לנסקי ושירתו]

כל שפה צלילי פליאה, שהלב כולא הלמותו מחמדתם, ממין הצלילים אשר רעפו, לפי האגדה היוונית, מכנורו של אורפי-אוס. משורר מלהקת אורפיאוס היה חיים לנסקי, כבד-הנסיונות ונעים-הזמירות.

יש בשיריו מחמדת ריצתם של פלגי אביב בגיאיות, של עופר האיילים על הגבעות. כפרש קל הוא מגיע לכל מחוז בלא יגיעה. שירו נולד בנשיקה וחי בנשיקה. אורח לא-צפוי הוא הנעשה לאלתר בן-בית בחדרי נפש, צפור-נדוד המוצאת לה קן מן המור-כן בלבנו.

שירתו יעלת-החן, הגעלסה גם בעגמתה, עם שאינה פוסקת מלשעשע ומלענג, יש בה צלילים מרעידי לב וצלילים מרעיפי טל, וכמעט ביד משובה חצבה דברי שיר אשר יעמדו בתליפות הימים.

[ב]

קרן מגן עלי האי?

החוט המשולש של שירתו, המוריק בקצהו האחד ומלבין בקצהו האחר ומאדים באמצעו, מתוח על פני שלוש התחנות הראשיות בגלגולי חייו (עד העלמו מן האופק): ליטא-לנינגראד-סיביר, שהיו לשלוש נפות בשירתו, למרכזים של שלושה ניגוני-לב שונים, ניגון של חיגון עצוב, ניגון של מרי זעוף וניגון של אמן מפורס.

המרכז האחד, שמבועיו לא חדלו להשקות את לבו ואת שירו, היתה העיירה הרחוקה, המכה הרחומה, אשר משם יפכו זכרונותיו תיו הנכמרים ולשם יפכו אהבתו ועדנתו, רחמיו וגעגועיו. לא מעטים פנו עורף לעיירה היהודית באחרית ימיה, אך לבנה זה המודח היתה זכורה לטוב ולרוך, לחסד ולתפילה. מעבר לאפקים רחוקים ועטופי עננים פרטה על מיתרי לבו הענוגים ביותר. מדי יחרו עליה פסוקי שיר, דמעה רועדת בהם, דמעה של געגועים, של רחמים, של אהבה. שירי אהבה כמשמעה אין בשירתו. דומה, את כל האהבה שבלבבו הריק על אותה פינה צנועה ועל אותם אנשים צנועים, אשר אצלו לו חסדי ראשית. כעוף בהפליגו למרחקי ארץ, השומר אמוניו לקנו הראשון, כן נשארה העיר הקטנה והנהלאה קן-האמונים בלב המשורר הנודד. אל 'גוף השחר', אל 'עירו הנידחת' המה לבו והמה שירו.

עצב כפול הומה במנין השירים הראשון שבספר:

קריב: חיים לנסקי ושירתו]

הַדְּלִי הָאֶתְרוֹן מִן הַבָּאָר שְׂאוּב,
בְּפֶן עוֹף אֶל עוֹף מִצִּיץ: נְעוּף!
הַבֵּית שְׁמֵם, הַבֵּית עוֹזֵב
וּמִי שֶׁנֶּדַד לֹא יָשׁוּב.

שוב לא ישוב הנודד, אך גם אין אל אין לשוב. ריקה הבאר, שמם הבית, הרוס הקן, ואת אחיו ורעיו פיזרו הרוחות בשבעה דרכים. עלובים מה עלובים חייהם של הנותרים עדיין, וגם עליהם כבר נמתח הגזר. בשולי השיר הפותח את הספר הזה — 'עיירה גוססת', אשר שלח לפני שנים רבות מלנינגראד למוסקבה אל כותב הטר־רים האלה, רשם: 'מעין קדיש הוא לי על העיירה הגוססת, הלא תענה אחריו אמן'. כחמש־עשרה שנה בטרם הונפה יד הכורת, התדפק קדיש יתום על לב בנה הנאמן של העיירה הגוססת!

לימים גם הציב מצבה פיוטית לאשר יקר ללבו — הרי זו הפואימה 'ליטא', היצירה המרכזית שלו, היושבת על מלאת של כל זמרת בת־שירתו, שהיא גופה מופיעה בשיר הפתיחה. 'לבי הוא פקעת של חוטי זהב', אומר לה המשורר, והיא ארגה אותם כמו חוטיה — חוט של חן, חוט של חסד. השותפות הזאת אינה פוסקת במלוא הפואימה, אשר יְעֲדָה המשורר להיות 'המנון לחי, לטבע, ואזכרה לכבוד שוכני עפר'. האזכרה היתה למצבת־זכרון העשויה לא אבני גזית, כי אם שלל אבני חן, שלל חוטי זהב, אשר נהיו ביד קסם למונומנט יצוק.

'ליטא' — מסע פיוטי הוא אחרנית בזמן, אל אשר חלף ואי־ננו עוד ואשר אין לו חלוף בחייוני נפש. בחרוזים חמודי־קצב ונסוכי־זוהר כאילו חוגג הנידח את תג שיבתו אל נוף השחר, אל נאות ילדותו, אל אוהל־ישרים של האיש אשר סכך על יל־דותו. וראה פלא, בית אביו של חיים לנסקי נהרס בשחר ימיו, והנער הנעזב גדל על ברכי סבו, שהיה חי על גרזנו ועל דליו, ותפוחי אדמה — מגלה אחד השירים — היו בבית 'מעדני מלכים'. ועל הילדות הזאת מתרפק כל כך המשורר, והיא הקרויה באחד משיריו 'ילדות מוזהבת שחר'! אך פשר דבר נמצא בפואימה הזאת, שהיא המנונית ותיאורית כאחת, וכל המתואר בה נתן הדין במלוא שירתו של לנסקי, ופה גם נכיר לדעת את זה הסב, שדמותו צפה ועולה ברכים משירי הנכד בכל גלגוליו. האיש, כאמור, 'אינו אלא' חוטב עצים ושואב מים בישראל, מושך בעול מחושך עד חושך, ולעת האסיף מלאכתו מלאכת שמירת־לילה. אבל כולו מלא חיות נלכבת ומלא לשדי מורשה. והרמוניה

קריב: חיים לנסקי ושירתו]

נפלאה יצוקה בכל ישותו. הוא סקוד-החושים, מקורב לטבע וסופגו בלא יודעים, שופע טללי הומור, אהוב למקום ואהוב לבריות, ומוצא בחייו הקשים ק"ן טעמים. בשבת הוא הוא בעל התפילה בבית-הכנסת ו'בבית אור קדמון זרוע'. אדם מישראל בכל רמ"ח שלו, אדם מוזי בכל שס"ה שלו, אדם הדור-נאה, מדלת-העם ומפאר-העם. ממנו נחל נכדו המשורר סגולות נפש ומכמני נפש, אשר לא דללו בו כל הימים; בביתו אפפתו שכינת השבת, אשר זהרוריה ליווהו בחולין של עולם; מעמו פרש בנ-חילי זכרונות ערכים, אשר המתיקו לו ימי מרודיו ושנות הרעה. כי על כן מה מתוקה בעצבונה שירת הבן שגלה משולחן הדלות. הדלות היא לאו דוקא ניוול, כמו ששנינו במשנת סופרים ידועים לשם. היא יכולה להיות גם מלכות. ממלכות הדלות הזאת, שכתר טמיר על ראשה, יצא לנכר חיים לנסקי, והוא זכר ושומר לה כל הימים את חסדיה ובדרכי-נוד לא שמט את מגילת יחסו.

[ג]

— — — אַיִךְ חֶשֶׁשׁ,

מִרְחַת קָלִי דָגֵל, קָלִי תַרְלִיזָקָה

מן המעגל הקטן הרחיים אנו עוברים אל המעגל הגדול והזר — מאותה עיירה בעיירות ישראל, אשר על פתחה 'כמנין לבנים' מנגנים במאה חלילים לבנים, אל עיר-השחם הצפונית, בירת עריצי רוסיה לשעבר, שנעשתה זירה לסערת אוקטובר ולרוחות שבאו בעקבה. 'פטרופוליס' נקוב שמה בשיריו, מתוך הרגשה אינטנסיבית של טיבה הרצוף מאז צצה בגזירת שליט על עצמו-תיהם של רבבות עבדים ועד היום: 'שרביט שלטון העלה מתהום ים פין שרטון, / מסד לכרך — אשנב סריגי לבית-הסוהר', לעור-מת הביטוי הנודע מתוך 'פרש הבחוש' של פושקין: 'חלון לאי-רוסה'. השלטון הומר בשלטון אחר, השרביט שינה מראהו וצב-עו, וה'אשנב' אך הוסיף סריגים על סריגיו. תחת טיח חדש מחזרת ישות ישנה על אכסניה שלה.

ככל ששירת ליטא של ה. לנסקי היא שירת הלב הנכמר, המתרפק, המלא עצב ואהבה, כן שירת 'פטרופוליס' שלו היא שירת לב מלא מרי. המשורר שהפליא לפרוש זהורית של פז על הדלות היהודית, אשר היניקתהו בשחרותו, קורע פה בחמת שירו כל צעיף ורואה בעין סקוזה את מציאות הדברים בעצם הויתתה. שומע באוזן סקוזה את הסלף והכחש של מנגינת הימים, את

[20]

תעוועי הלמותו של דוסק הזמן. הצלילים האלגיים שבשירתו הקודמת נהפכו פה לצלילים נסערים (כגון בפואימה 'דילטורי'). ההומור המיטיב נהפך לסאטירה צולפת (בפואימה 'שער הגל-בים'). הרוך פינה מקומו לברזל מלובן. העלם המשורר הניח פה את כנורו ולקח את הקלע בידו.

חוליה זו שבשירתו, המורכבה ביותר, הסעורה ביותר, כולה צמחה מקרקע המקום והזמן, וכולה מנגד להם. יש בה צלילים של יחיד הנלכט בסוגרם של אלה כצפור בכלוכה הצר, וצלילים של בן-הדור, המכיר ויודע את האמת הטראגית של דורו, אשר מזלו מזל מאדים, 'סנדק הדור וקברנו', וצלילים של מערכי-נפש ישראלים. ורקע להם לכל אלה – זו העיר גופה בהחיתה הגיאוגרפית וההיסטורית, שדברים שנים בה ספגו אצלו משמעות סמלית. האחד הרי זה נהר נבה עז-הזרם שהושם בחופי שחם, אך מפעם לפעם יגבר עליהם ויציף את סביבותיו. נהר זה מסמל לו את הסטיכיה של עם כבול, הפורצת לעתות בגאות, כגון בתקר-פת אוקטובר. וכנגד זה – אנדרטת הנחושת של פטר, הרכוב על סוס שוטף וידו שלוחה לחלל המרחב, שהמשורר רואה בה מצבת כשלונם של מהפכני רוסיה, 'הנספים במישורי הקרח'. 'פרש-נחוש' זה משמש לו סמל להתמד העריצות, שהיד השלוחה ממ-לאה בה תפקיד גדול. על זה בנויה עלילת הפואימה 'דילטורי', שגיבורה הוא אחד מצעירי ישראל אשר נקלע למערכולת הר-ר-סית, ודמיונו מתעתעו כי יד הפרש הזה מסגירה אותו לרשות. בפואימה זו, שנכתבה ארבע שנים ומעלה לפני מאסרו, מפתיעות עתה שורות ההקדשה לאחים הנדונים לעבודת-פרך. כמה מנבוא-את-הלב בכל היצירה הזאת! אכן, 'אף על גב דאיהו לא חזי, מזליה חזי'.

את המשורר גופו אנו רואים בשירי התקופה הזאת בגלגול של פועל בתעשיה הכבדה, זה המיוחס העלוב, אשר למענו הונפו הדגלים ברמה וקומתו שחוחה תחתם. הגה שיר עבודה במשמר לילה:

שוב אשמרת הלילה. להט לע כבשנים.
בסמום פהוקם שעמום הישימון – – –
הרנעים קשעות. השעות – שנים.
מה לי זמן? מצבה בלי פא-נן ומספר.
מתפרטים רנעי בין חשוקי האוסנים
כפרוטרוט משכרתי בין אצבעות הנזפר.

קריב: חיים לנסקי ושירתו]

מיתר הקובלנה לא השמיע קול בשירתו אלא בגלגול זה בלבד. לא חיים קשים הביאוהו לידי התרסה, כי אם חיים שפרחה מהם הנשמה. האדם שנרתם למכונה נצטווה לא רק לעבוד בה כי גם לעבדה. בעליו החדשים כפו עליו גם בעל חדש, אליל חדש, שהכל סגדו לפניו. סגדה גם השירה והקטירה לו את קטרתה, אם לאונסה ואם לרצונה. אך המשורר העברי, שעצם שפת שירו היתה שחיה הירואית כנגד רוח הזמן, שולח שירו ואמיתו גם באליל הזמן:

עולם האצילות! שְׁמִיָּה תְּכַלֵּת
הַעֵיב עֵשֶׁן עוֹלָם הַעֲשֵׂהָ.

לא שמים חדשים רוקע האליל החדש מעל ראשו של אדם אלא מעלה עב-עשן, המעיב את שמי התכלת של עולם האצילות! מי זכר ומי פקד בימים ההם ובמקום ההוא את עולם-האצילות המ-נודה? – שיר עברי המנודה גם הוא, כי שייכות רבה ביניהם. והדברים לובשים לבוש יהודי גמור בחלקו השני של בית השיר:

אֵל חוֹף שֶׁבַת בְּרַעַשׁ מִתְגַּלְגֵּלֵת
שְׁבִלַת סַמְפִּטְיוֹן הַתַּעֲשֵׂהָ

שבת משמעה בשפת ישראל רום עולם האצילות. החולין הגוע-שים בולעים שבתה של הנפש ושבתו של עולם. סמל השבת מש-תמע להרבה פנים וכולם נשקפים אל השבת של זכרי הילדות מבית הסב, אחד מעמלי ישראל, שמכילה משמעות חובקת זר-עות עולם. השבת כמשמעותה זו הרחבה איננה מוטיב ארעי אצל לנסקי. הוא חוזר אליו בשיר הקטן 'נרות', שנכתב תחילה בתורת מבוא לפואימה על שפינוזה, אשר ריחפה לפני המשורר. בשיר הזה נשמעת אפילו המיה של הרגשת אחריות. בעל השיר יודע כי לא הוא השליח להציל את השלהבת הגוועת בסופה של 'חשוון-עולם':

הֲלִי כִסוֹת בְּכַנֵּף אֲדָרֶת
עַל שְׁלֵהֲבַתוֹ שֶׁל נֵר שֶׁבַת?

ואף-על-פי-כן קמים לפניו יהודי הדורות, שדמות סבו נבלטת לו בקהלם, ומבקשים על נפש עולם האצילות והקדושה. הקול קול נבכים, קול הויה יהודית, שאחד מצוערי בניה נושאה כתב-יוניו דרך הפיכות ותמורות, דרך גלגול מחילות שבמקום ובזמן ובתוך עולם של נכר כפול ומכופל.

קריב: חיים לנסקי ושירתו]

כאחד אשר אכדן האמונה ביום מחר זר לנפשו, ביקש לחוש
עתידות בעד עב־המציאות ולהתנחם:

חֶזֶק לְבִי! עוֹד יַעֲלוּ מִי הַנְּזָה!

אך בינתיים משל השפל. היד נשארה שלוחה, ו־היום זוחל אפור.
המעגל הגדול והאפור היה לו מיצר. שום דבר לא שידל שם את
לבו. נגוזו החיים הקטנים והטהורים עם קרבתם לחיק הטבע ועם
זהרוריהם השבתיים, שככה הסטיכיה של המהפכה ונותרה רק
המנת העלוכה של בורג קטן במכונת הזמן. גורל זה לא יכול המ־
שורר לאמץ לו. לניגראד היתה תקועה בדרך חייו כחוליה־שלא־
כחוק בין ליטא הרחומה וסיביר הזעומה:

מַה לִּי עַל שְׁפַת נְזָה בְּלִינְגְרָד הָעִיר?

אִם לְחֶמֶם – רַק נִכַח מְדוּרַת הַקְּשָׁר,

וְאִם לְקַפֵּא – רַק בֵּין שְׁלֵגֵי סִבִּיר –

כך שר בשנת תרפ"ח, ומקץ שבע שנים נתקיים הפסוק אשר פסק
לעצמו.

[ד]

אני מוקן, מוקן, מוקן

העטרה הצחורה אשר לשירתו של ה. לנסקי הלא הם השירים
אשר נכתבו בכית־הכלא בלנינגראד ובמחנה־הריכוז בסיביר.
נסורה נא ונראה את החזיון המפליא הזה: מה וכיצד שר הצבי
המודח של בת־השירה העברית, אחרי שהושם בסד ונדון לחמש
שנות עבודת־פרך בעוון מתת השיר אשר הריקה בשפת עמו.
לא אנקת אסיר בוקעת עתה מבין בתי שיריו, לא קול יגון
ואנחה. לא. מלאים הם צלילים ערבים כקול הכנור הטוב אשר
לא תשבועם ארון. דומה, עתה עתה עת הזמיר הגיע. שירי הטבע
בתקופתו זו הוסיפו זוך ועומק, והם מן הרעננים ביותר, מן המק־
סימים ביותר שהנחיל לנו עטו. אבל גם כשניצב המשורר
פנים אל פנים מול גורלו לא נתקדרו פניו, לא נתקדר שירו.
מנימי לבו נתמלטו אז מספר צלילים אלגיים ואף לא צליל אחד
של לב נדכה ושחוח. ונהפוך הדבר, בתקופה זו נוצרו שיריו
המשוחזרים ביותר, הפרוקים מכל עקת־לב, מכל כובד־רוח,
כאילו משמים טמירים שפעו על המשורר האסיר רביבי חדה
ההציפחהו. זעום־העפעפים על נהר נבה בימי שפל חזר ונעשה
בהיר־עפעפים על נהר־היגון שגאה ...

[23]

קריב: חיים לנסקי ושירתו]

צרור השירים שנכתבו בחדשי מאסרו בלנינגראד פותח בשיר
רב־משמעות, שיר מפתח לאישיותו הפיוטית ושיר מבוא לפרק
החדש בחייו:

קָסָם לִי קָסְמָה הַלְעָנָה
בְּמִרְרוֹת מִיָּצָה חֲרִיף־הֶרִיחַ.
רַק לְמַעֲנָה, לְמַעֲנָה
נָד אֲנִי נָע – אָדָם אוֹרֵחַ.

פה גילוי־דעת עמוק בלבוש לירי. פה פתח־פשר לשירה הגמלאת
בקסמה. דרך חיים סוגה בלענה הצמיחתה. אפס הלענה הנעתרה
מוצנעת ברשות־היחיד, ובשיר שגימא מרחקים ובא עדינו נותר
הקסם בלבד, וריח ציצי כושם לו.
האסיר שר בבית כלאו:

כִּי אֶעֱלֶה הֶהָרָה, לְיָא כִּי אֶרֶד
יִקְטִיר כָּל פְּטוּר־צִיץ לִי בְּשָׁמוּ.
גְדוּלָה הַזְכִּיָּה בְּשִׁפְתֵי יְרֵא־חֶטָּא
לְקוֹרָא לְכָל חַי בְּשָׁמוּ.

היאמן כי שורות כמו אלה נכתבו מאחורי הסוגר הכבד, ולא כִּי־
די משורר המשוטט לנפשו על פני גבע וגיא ועינו שחופת זיו
של עולם? אך לא, אלה הם זכרי מרחב, הנארגים לשיר במיצר,
כעין פסוקי אהבה הנכתבים לעת פרידה. שורות הדביקות גִּדְר־
לה הזכיה, וכו' מעידות בחשאי, כי זכיה זו נטולה עתה מבעל־
השיר. מתוך העדר זכיה זו נוצר גם השיר הצרוף עד תכלית
'מעריב היום על האגם' – אחד מאותם השירים, שהם מתת שעת
חסד גדולה. מבעד לכתלים העבים, הסגורים, בא היחוד הגמור
עם הטבע. כאילו שכח המשורר כליל את עצמו, את יומו, את
העולם האנושי בכלל, ואזנו הפנימית צמודה לרשרוש הגומא על
ימים, שמשם שקעה מכבר, / על כוסף שלא ניתן לו אומר. אך
בתוך שירי טבע אלה נשתבץ גם השיר Requiem – יזכור לנש־
מת שבת מלכתא! ואחרון אחרון בצרור הזה הוא שיר על
השקר שמבקשים לשוא לתפור לו לבוש מעלי 'אילן דקשוט'...
אכן שירי הטבע הללו אשר מעבר לזמן הם הסחת־נפש מהוויות
הזמן המוקצה מחמת שקר ורשע – ולא שִׁכְחָה.
גם בימי סיביר מגיח הזמן באחד השירים בלבד:

קריב: חיים לנסקי ושירתו]

עֵינֶיךָ אֶזְנֵנוּ מִשְׁאוֹנוּ שֶׁל יוֹם –
אָבֵן אֵין – בָּהּ לֹא מִרְטָה סִפִּין.
שֶׁקֶר אֵין – בּוֹ לֹא לְשֵׁשׁ לְשׁוֹן –

מגיה וחומק. שערי השיר בעולים עתה בפניו.

גלגול סיביר, באחד המחנות אשר לגולי מלכות, הוא גלגול
האחרון, הידוע לנו, של חיים לנסקי. אבותיו הרחוקים, כשבתם
על נהרות ארץ גלותם הראשונה, תלו כנורותיהם על ערבים.
אבל ניגם הצעיר, מקץ דורות הרבה למודי גלויות, פתח ושר
במקום גלותו והסגרו:

עֲרַבֵי צָפוֹן, עֲקָמוֹת-בַּד, שְׁפָלוֹת קוֹמָה.
כְּמָה יָמִים אֶגְחֵן תַּחְתָּם, לֵילוֹת כְּמָה?
אֵף לֹא! לֹא לִי לְתֵלוֹת כְּנֹר כָּל עוֹד יָרֵן
סֵלֶם קוֹלוֹת בְּרוֹם – שְׁבַעַת כּוֹכְבֵי כִימָה.

ודבר השיר-ההצהרה קם ויהי. לא נתלה הכנור על ערבי צפון ולא
נשבת, כי אם לפף בצליליו הערבים את הצפון גופו. משורר בעל
דם דרומי, בעל שפה דרומית, אשר הוטל לאנסו לחיק צפון,
קושר לו שיר בכל הרוך אשר לו!
'כנף-סיביר' נפקדה לראשונה בדברי שיר בשפת העברים.
המשורר עצמו השתאה לשפתו הרחוקה, האורחת הזרה והמופ-
לאה 'בצפוננו של עולם', והוא שר לה:

-- לְמָקוֹם זֶה שָׁמַם, לֹא אִם, לֹא עֲמִית –
אֶמְנֶךָ הַבָּאת אֵת, לְשׁוֹנֵי הַדְּרוֹמִית.

מִנְּבִי הַזְּמַנִּים בְּכָל גּוֹי נְעוּרֶיךָ,
מְעַשֶׂרֶת זְרִי נְצַנִּים צְנוּעֵי רֵיחַ,

לִי נְגִלִית. הַצָּפוֹן בְּךָ הַפִּיר בַּת-אֶחָיו.
הוּא תִבְקַךְ וּבְקֶרְחוֹ לֹא דָקֶר, לֹא הַכָּאִיב.

וּבְגָרְשׁוֹ עוֹפוֹתָיו מְאִילָן וּמְשִׁיחַ –
זְמִירֶיךָ מִקְרָב לְבִי לֹא הִסִיעַ.

ואכן בעצם שירתו של לנסקי על מראות הצפון, על כפורו ועל
אביבו, נתגו קולם בשיר זמירי האורחת הדרומית וזמיר-אורח

קריב: חיים לנסקי ושירתו]

מנצח עליהם. עופות צפון לא לקחו חלק במקהלה עליזה זו. אולם חותם בראשית אשר לטבע הצפוני נותן גם הוא אותותיו. כצד אותם החזיונות שבטבע אשר זיקה אינטימית לנו אליהם, מבצבץ ועולה גם הטבע בשגיאותו המדוכב אל לבנו בשפת הנצח. הקוס-מוס מתחיל להתדפק על שירו של לנסקי. יש ניצנים של הרגשת עולם חדשה. שן של בינה החלה צומחת לו תחת כוכבי סיביר. אך בעצם הצמיחה הזאת נדמה שירתו.

לא היקום בלבד עוד ציוה חסד השיר לאסיר הצפון. 'בנפול על דלתו של עולם בריחי דל' הנה ישכב 'שלוף בעל' בביקתה בידחת מאחורי תנור, ו'פה ינשוב כל שחי בכבר הימים, / ביהודה, בארם, ביוון, ברומי'. פה אופפים אותו גם זכרונות ילדות חמים וסכו הבלתי-נשכח פוקדו פה. לאדם מופלא זה, שמלכות רבתי בפתחת לו מאחורי התנור, רומזים לא רק עולמות העבר בלבד. לעת אשר עורב מתנבא לו יום עברה, תשובתו היא:

מתוך שקיעות אַתְּמול רַנִּים שְׁחָרִי מְחָר.

לא ב'מחר' שלו הדברים אמורים. בשיר 'זה הכביש' ינחש ניחור-שים, מי ידרוך בכביש הלזה שסוללות ידיו, אך דבר אחד ודאי לו:

רק לא לי, לא לי לְפִסֵּעַ

אֶל אַרְצֵי רֶגֶת הַזֶּהָר.

זֶה בְּרִי, זֶה בְּרִי, בְּרִי.

ואף-על-פי-כן רנים לו שחרי מחר – מחורו של עולם. אך לא רק אורי עבר, לא רק שחרי מחר, – בעצם ילל סופות של יום ההווה, באין זיק אור סביב, יש לו למשורר ביקור-פתיעה:

היא בָּאָה פֶּתָאם, הָאוֹר עֲדִיָּה.

אֵינָה שׁוֹאֵלֶת: מָה שְׁמָךְ?

בְּרוּךְ בּוֹאֵךְ, אוֹרְחַת אֵי-צְפוּיָה –

הַשְּׂמֵחָה.

הכל אי-צפוי פה עד לאין הביע. אסיר-גולה, 'נטע-נוד חבוט רוחות', מקבל פני אורחת אי-צפויה, שגם שערי מחנה-ההסגר לא נמצאו נעולים בפניה – השמחה. הצפון הזר והזעום מקבל פני אורחת אי-צפויה – שפתנו העברית בת הדרום. ולנו לנו אורחת אי-צפויה, שכולה חמדה ופליאה – שירתו הסיבירית של

קריב: חיים לנסקי ושירתו]

חיים לנסקי. זו סיביר, אשר לשמע שמה בלבד עולה באזנינו
צלצול אזיקים, איננה לנו עוד כה זרה וקרה. החן והקסם של
שירי לנסקי אירשוה לנו, חיממוה לנו.

אכן בגורלו כבד-הסד ובניבו קל-הכנף הרחיב את מפת שיר-
תנו עד לירכתי ארץ הגזירה, אבל הגזירה נשארה מעבר לשיריו.
הניב הקל השכיח את הסד הכבד. הקסם הבליע את הלענה. רק
שיר אחד מרים את כנף הלוט, שיר הכתוב בצלילות פושקינית,
בפשטות גבוהה, בלי שום מחלצות של סיוט:

גִּדּוֹן לְשֵׁנוֹת טֶלְטוֹל וְטֶרַח,
גִּדּוֹחַ קֶקֶן, כְּמִקְלָל,
עַל מַה לְסִמָּה, עַל מִי לְבִטָּח?
מֵאַחֲרֵי פִסְגֹת אֹרֶל
הוֹלְכִים שׁוֹקֵעִים יְמֵי הַגֶּזֶר.

פה נוקב המשורר את גורלו בשמו המפורש: 'גידוח כקין, כמקור-
לל'. אך גם בשעה גלויה זו לא סרצה שועת איוב: על מה
ולמה? לא, הטהור כהכל הגידוח כקין פונה אל גורלו ושואל:

בְּלֵב סִבִּיר, בְּזֶה שְׁלֵיָה
מַה לִּי צְפִנָּת, הַגּוֹרֶל?
עוֹד פִּנְעַ? הֵב! תֵּלְאָה? שְׁלֵחָה?

כשם שדחה את הגורל הקטן והתפל, כן אימץ לו את הגורל
הגזעם בכל כבדו. אבל את גורלו זה לא הפך לו לתגא. לנטילת
השם ולמשיכת הזר של גבורת-רוח אין זכר. לא פוזה של גבורה
היא זאת, אך גם לא הכנעה ותרנית. המשורר קיבל את גורלו
מתוך שיכול לו, כאשר מעידה כל שירתו באותה תקופה – שירת
אדם שהוא דל עשיר, שהוא בן-חורין בצינוק, ששמחה עדוית
אור פוקדתו בממלכת הצל, אדם שנלקח ממנו הכל ויש לו כל.

[ה]

תָּקֵד וּמְשַׁסֵּט אֲשִׁירָה (תהלים)

שיר חדות ההויה אשר שר המשורר הגולה על נהרות סיביר רץ
אורח ומתלכד לקול-דו נפלא עם השיר הקודר אשר שר משורר
אחר בניגון העתיק של 'על נהרות בבל'.

צמד קולותיהם של אלישע רודין ושל חיים לנסקי, שהגיעו אלינו כאחד מאותה כבל – האם רק משחק המקרה הוא, או אחד מאותם הצמדים, אשר דבר צמידתם הוא חוק העתים וקורותיהן? מצד אחד – איש כבד-עשתונות וחמור-ארשת, אשר סלעים על לבו ואבנים על בארו וקרבו עצורה אש-קדומים, ואשר דינו נוקב את ההר ואמיתו נוגחת חומות-נחושת; ומצד אחר – זה העלם נשוק-המזות, אשר ניכיו וצליליו כנפי רננים הם ואשר בכל כובד-ראש לא ישבות אצלו רפרוף כנפים מתוק ונעלם. ככל שהאחד עקוד אל חזותו ללא מפלט וכל רגעי חייו נושאים עליהם כגמלים במדבר את בטל היעוד, חשוכי החסד של היסוד-הדעת, כן זה השני חלונותיו פתוחים תמיד אל מרחבו של עולם, אשר כל רחש שם מדובב בשפת לבבו. א. רודין הוא בעל נימה אחת עזה כמות, וח. לנסקי עתיר מיתרים הוא, המשלחים צליליהם כרכיבים. זה מבקש בעולם משפט, שיסודו תמיד אחד, וזה חופן בו חסדים, שמרובים הם ושונים הם לאין שיעור. ושנים אלה, שני קצוי אדם רחוקים, חכרו יחד לדובב את השפתים הנאלמות של האדם העברי בארץ גזירתו. 'על נהרות היגון פה גוע שירנו' – מקונן האחד. 'יהי שירי המנון לטבע, לחי' – רונן משנהו. 'איך נשיר על אדמת נכר?' – כאילו שואל בלי הפוגות האחד. 'איך לא נשיר, העולם כולו שיר' – כאילו יענה משנהו. מרפ-רפות רוחות מן הדרום – והוא שר, שורק רוח הצפון – והוא שר, מתאכזר לו גורלו – והוא שר!

השנים יחד מטבע של אברהם אבינו הם – זקנה מכאן ועלור-מים מכאן, ושירת כל אחד מהם היא שירת הצד האחד של המט-בע. רודין נאנח אנחת גזענו הזקן תחת יד מגדעיו, ולנסקי ענה בשיר ממקור עלומי הנצח של גזענו.

השיר עם האנחה צרורים יחד בכרך הזה.